

Konferenca NAK – za učitelje naravoslovnih predmetov

Kaj je znanost in kaj ni:

Podobnosti in razlike med znanostjo in psevdoznanostjo
in mehanizmi, ki psevdoznanost porajajo in ohranjajo pri
življenju

Doc. dr. Andraž Stožer, Medicinska fakulteta UM

4. konferenca učiteljev naravoslovnih predmetov – NAK 2017

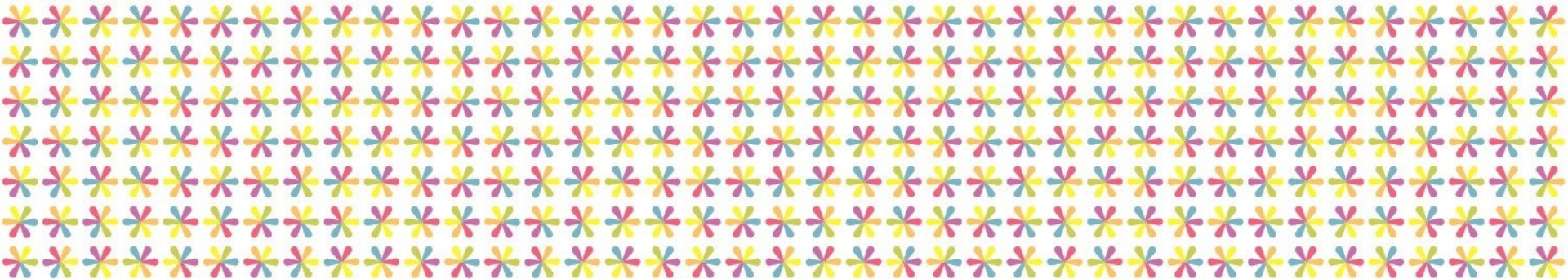

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

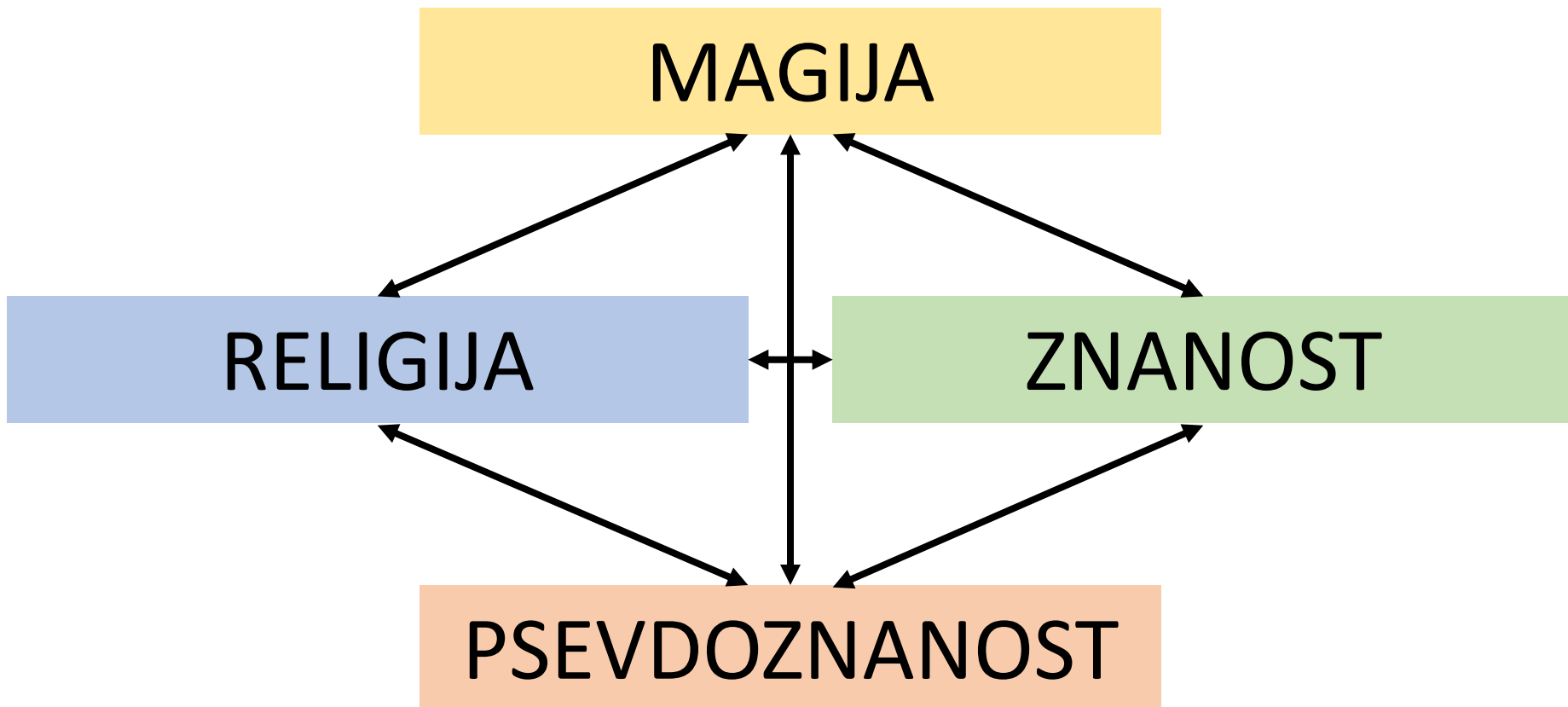
O čem ne govorimo, ko govorimo o (psevdo)znanosti?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Vyse, 2013

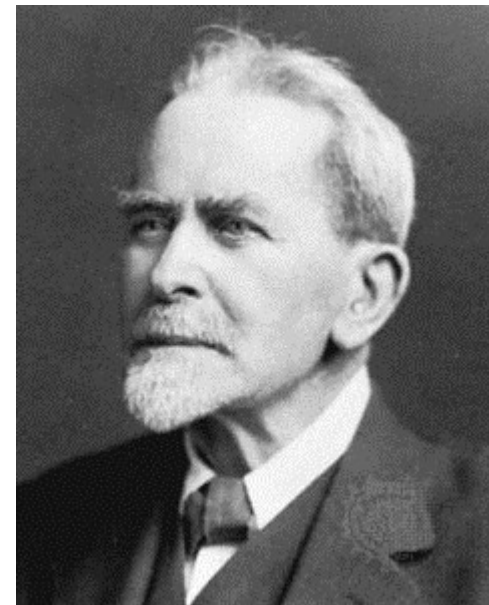
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

MAGIJA

RELIGIJA

ZNANOST

James George Frazer
1845- 1941

Frazer, 1890

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

MAGIJA

RELIGIJA

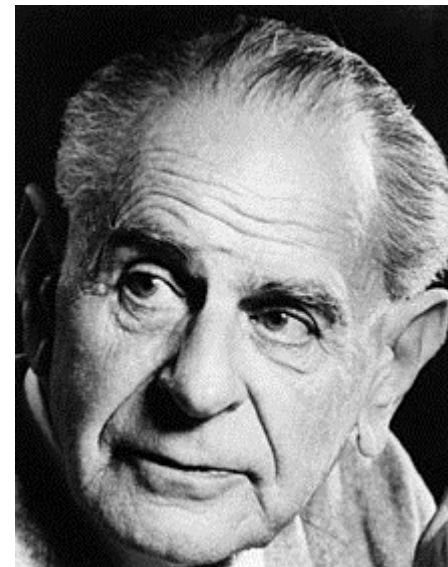

Bronislaw Malinowski (1884-1942)

ZNANOST

Malinowski 1922

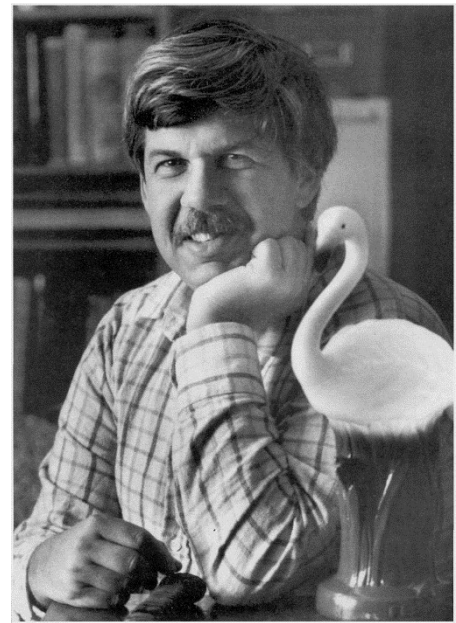
Karl Raimund Popper
(1902-1994)

NE-ZNANOST

ZNANOST

Popper, 1934

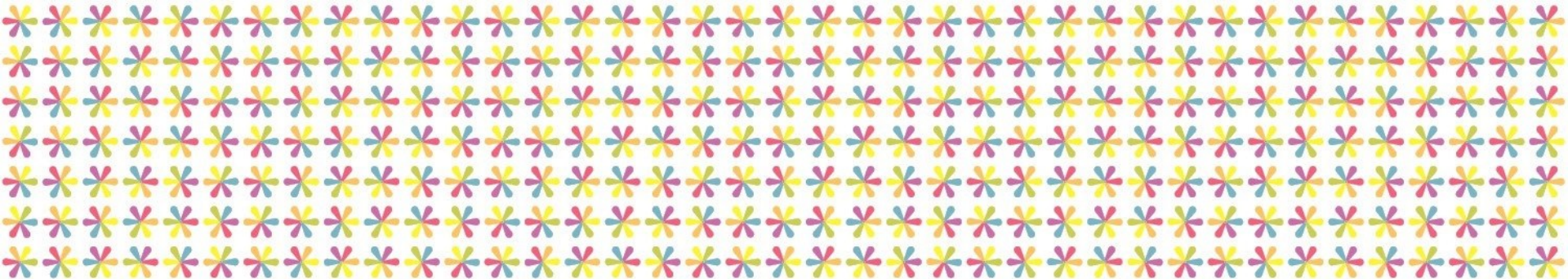
Stephen Jay Gould
(1941-2002)

RELIGIJA

ZNANOST

Gould, 1999

O čem govorimo, ko govorimo o (psevdo)znanosti?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Nekatere značilnosti psevdoznanosti in znanosti

PSEVDOZNANOST

Posplošene trditve

Anekdote in lastne izkušnje

Potrjevanje

Nenatančen jezik z veliko tujkami

Nespremenljivost v času

Se izogiba presoje

ZNANOST

Previdne trditve

Podatki raziskav

Presojanje/zavračanje

Besede z jasnim merljivim pomenom

Se ves čas spreminja

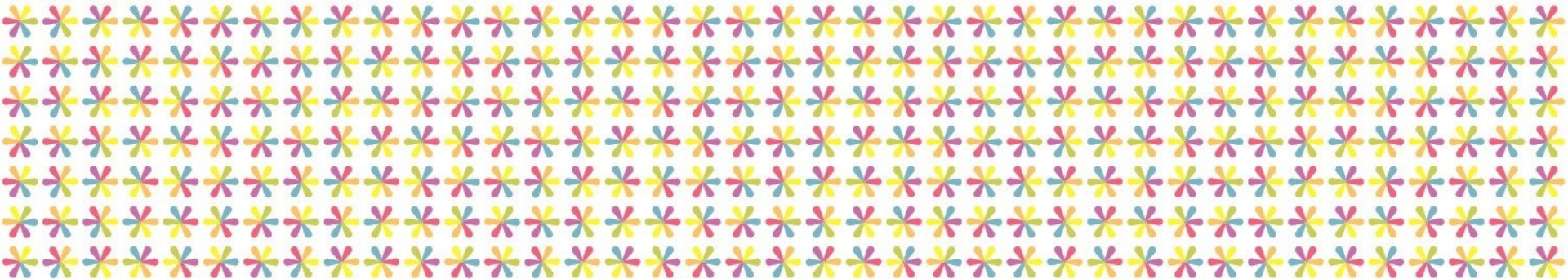
Je podvržena presoji

Lilienfeld, 2014

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

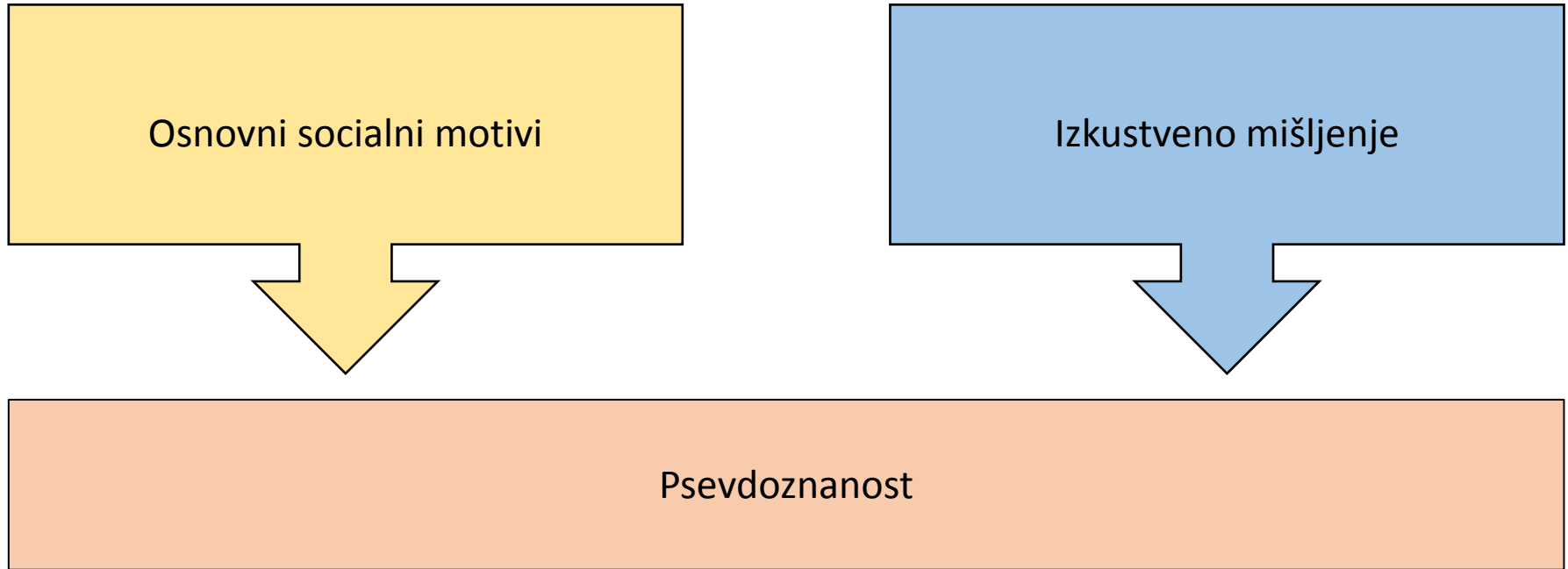
Zakaj pride do psevdoznanstvenih prepričanj?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

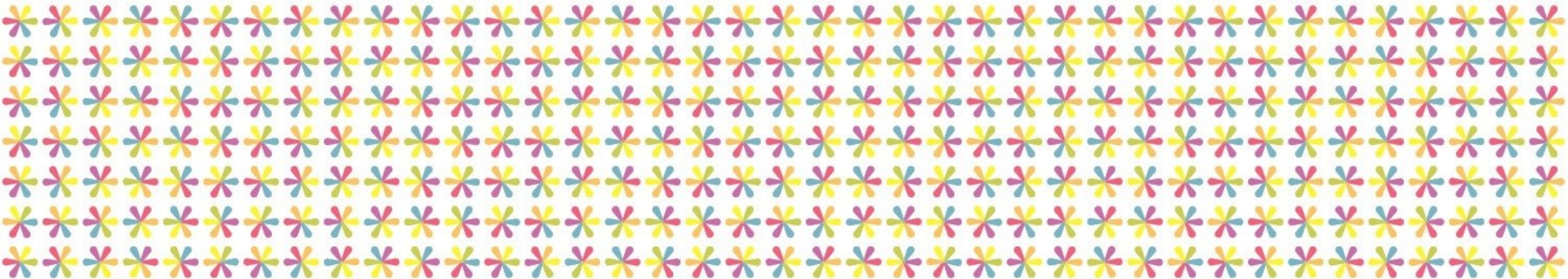

Splošni model dejavnikov, ki ustvarjajo psevdoznanost

Lindeman, 1998

Kateri so osnovni socialni motivi?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

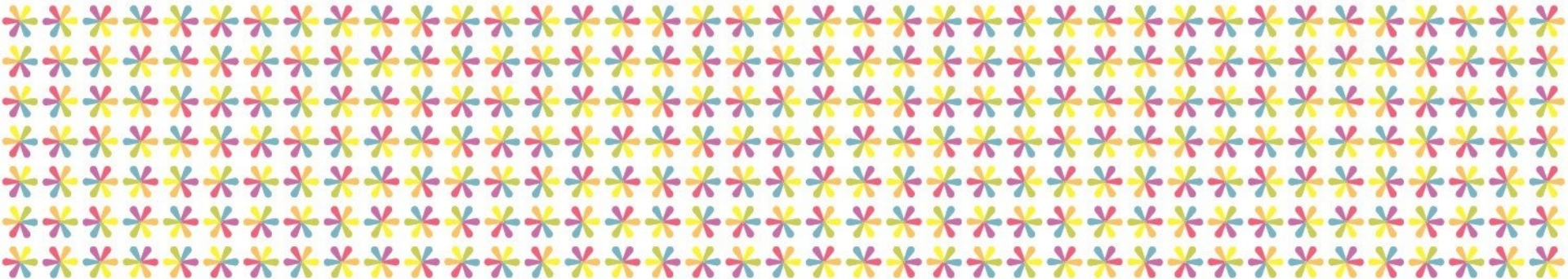
EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Osnovni socialni motivi

- Razumeti svet
- Razumeti samega sebe
- Imeti nadzor nad prihodnjimi dogodki
- Imeti občutek pripadnosti
- Imeti občutek, da je svet dober
- Vzdrževati samospoštovanje

Lindeman, 1998

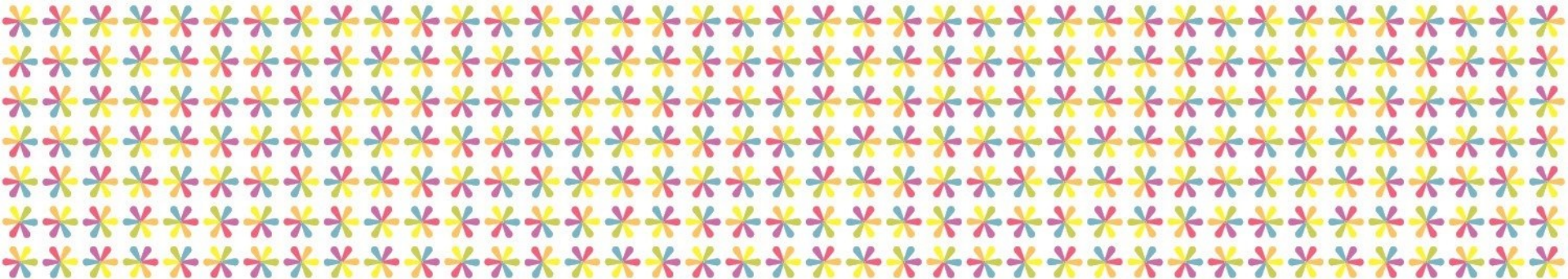
Kaj je to izkustveno mišljenje?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

1. primer

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

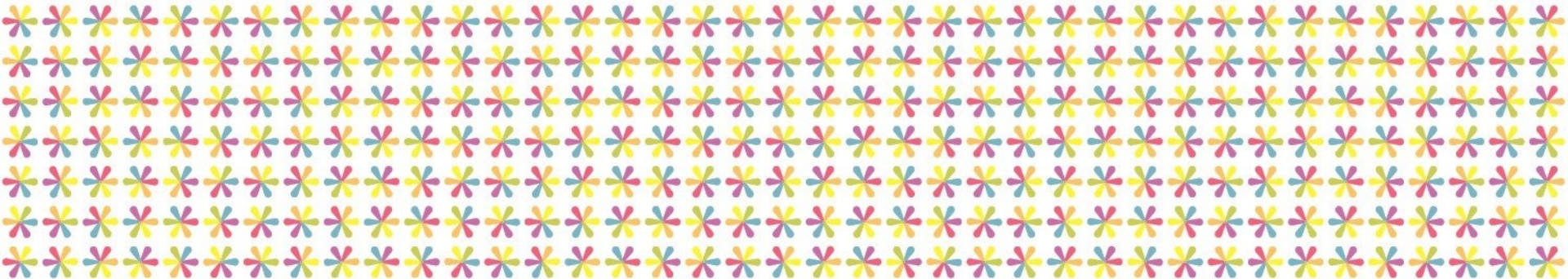
EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Koliko je $2 + 2 + 1 + 3$?

Koliko je 22×13 ?

2. primer

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Štefana so sosedje opisali takole:

Štefan je zelo sramežljiv in zadržan, zmeraj pripravljen pomagati, a z le malo zanimanja za ljudi in resnično življenje. Je nežna duša, urejen, s potrebo po redu in strukturiranosti in z občutkom za podrobnosti.

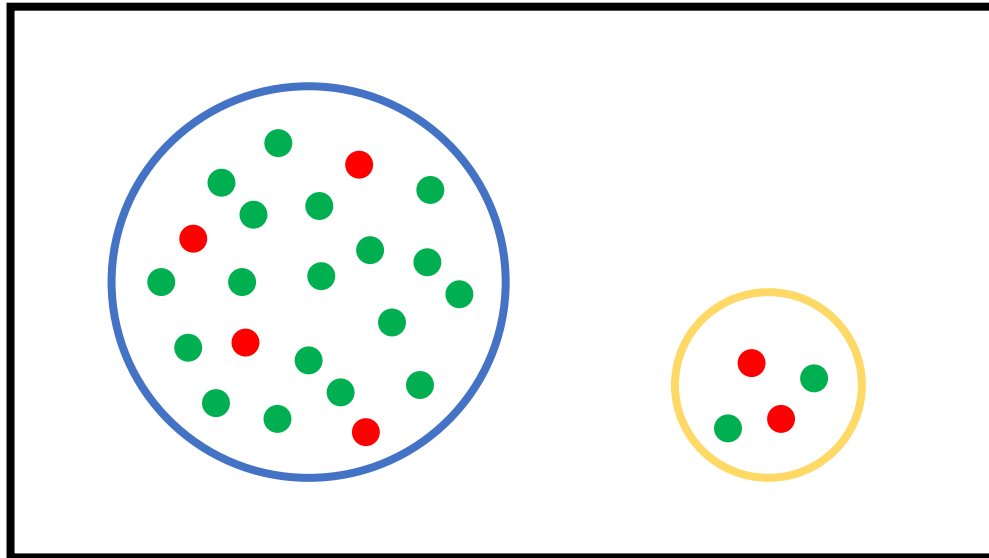

Kaj od navedenega je bolj verjetno?

- 1. Štefan je kmet.**
- 2. Štefan je knjižničar.**

Kahneman&Tversky, 2011

Vennov diagram.

Izračun verjetnosti:

$$P(\text{knjižničar, če sramežljiv}) = 2/6$$

$$P(\text{kmet, če sramežljiv}) = 4/6$$

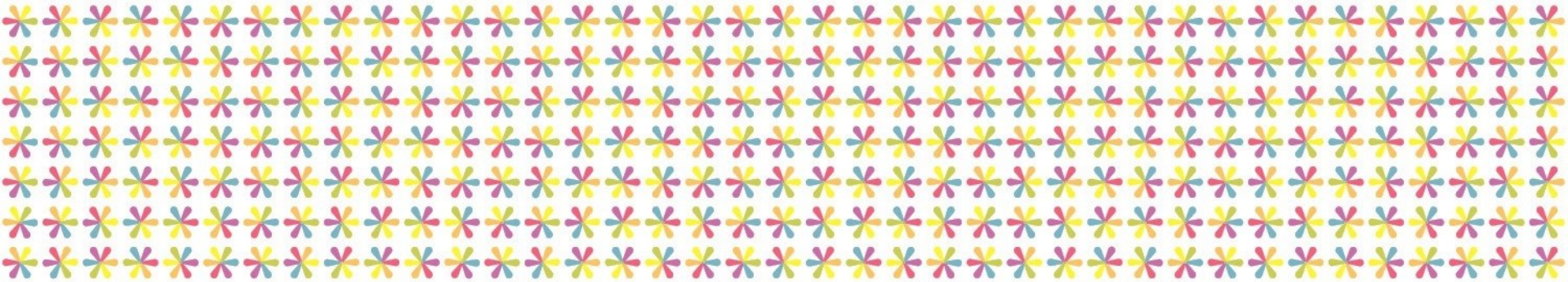
Ta tip pristranosti se imenuje zanemarjanje/neupoštevanje osnovnih verjetnosti.

Kahneman&Tversky, 2011

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

3. primer

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Linda je stara 31 let, samska, odkrita in zelo bistra. Ima magisterij iz filozofije. Kot študentko sta jo zelo zanimali temi diskriminacije in socialne pravičnosti, prav tako se je udeleževala demonstracij proti uporabi jedrskega orožja.

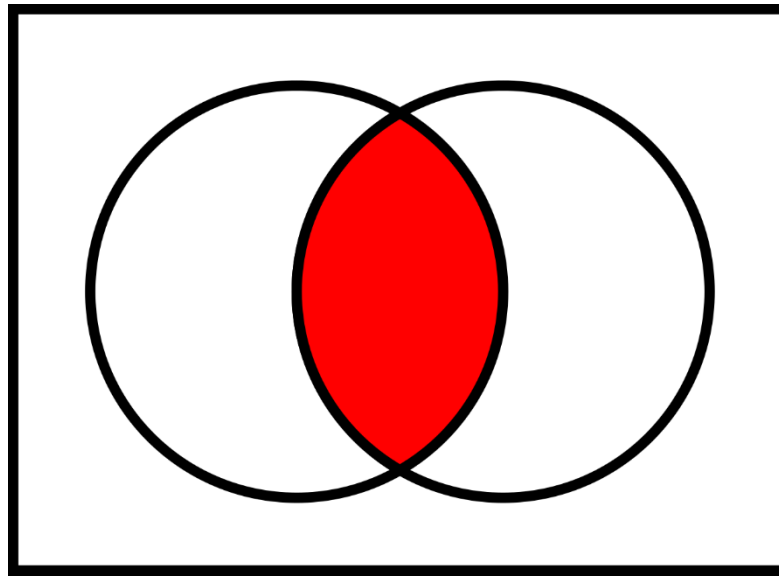

Kahneman&Tversky, 2011

Kaj od navedenega je bolj verjetno?

- 1. Linda je bančna uslužbenka.**
- 2. Linda je bančna uslužbenka in je aktivna v feminističnem gibanju.**

Vennov diagram.

Izračun verjetnosti:

$$P(A \cap B) = P(A) \times P(B) < P(A), P(B)$$

Ta tip pristranosti se imenuje zmota v konjunkciji. Najverjetneje je posledica hevristike tipa reprezentativnosti.

Kahneman&Tversky, 2011

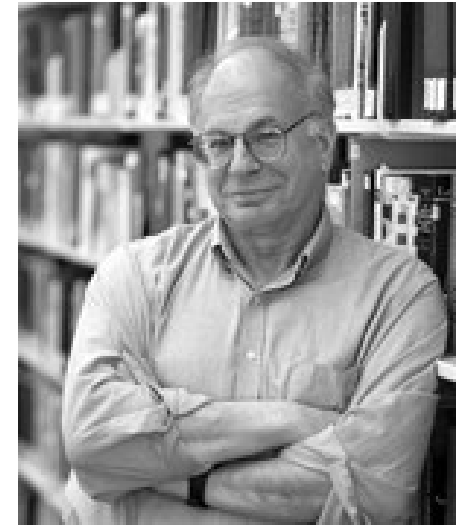

Seymour Epstein
(1924-2013)

Amos Tversky
(1937-1996)

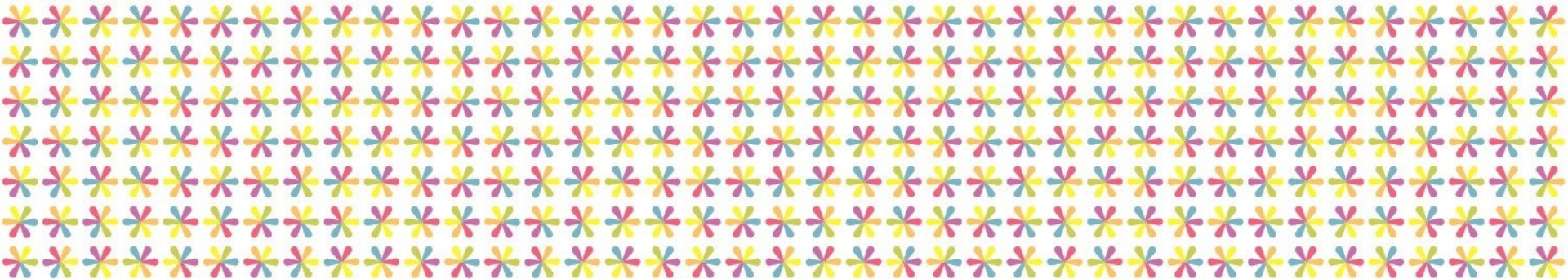
Daniel Kahneman
(1934-)

IZKUSTVENO - 1

RACIONALNO - 2

Gould, 1999

Značilnosti sistema 1 in sistema 2

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Nekateri značilnosti izkustvenega in racionalnega mišljenja

IZKUSTVENO MIŠLJENJE – SISTEM 1

Implicitno, avtomatično, podzavestno

Asociativno, hitro

Subjektivno nenaporno, privzeto

Konkretno, vezano na kontekst

Evolucijsko staro in povezano s čustvi

Nelogično in vzporedno

Sprejemanje vsakdanjih odločitev

RACIONALNO MIŠLJENJE – SISTEM 2

Eksplicitno, pod nadzorom, zavestno

Na pravilih temelječe in počasno

Naporno in inhibitorno

Abstraktno in splošno

Evolucijsko novo in čustveno hladno

Sledi formalni logiki in zaporedno

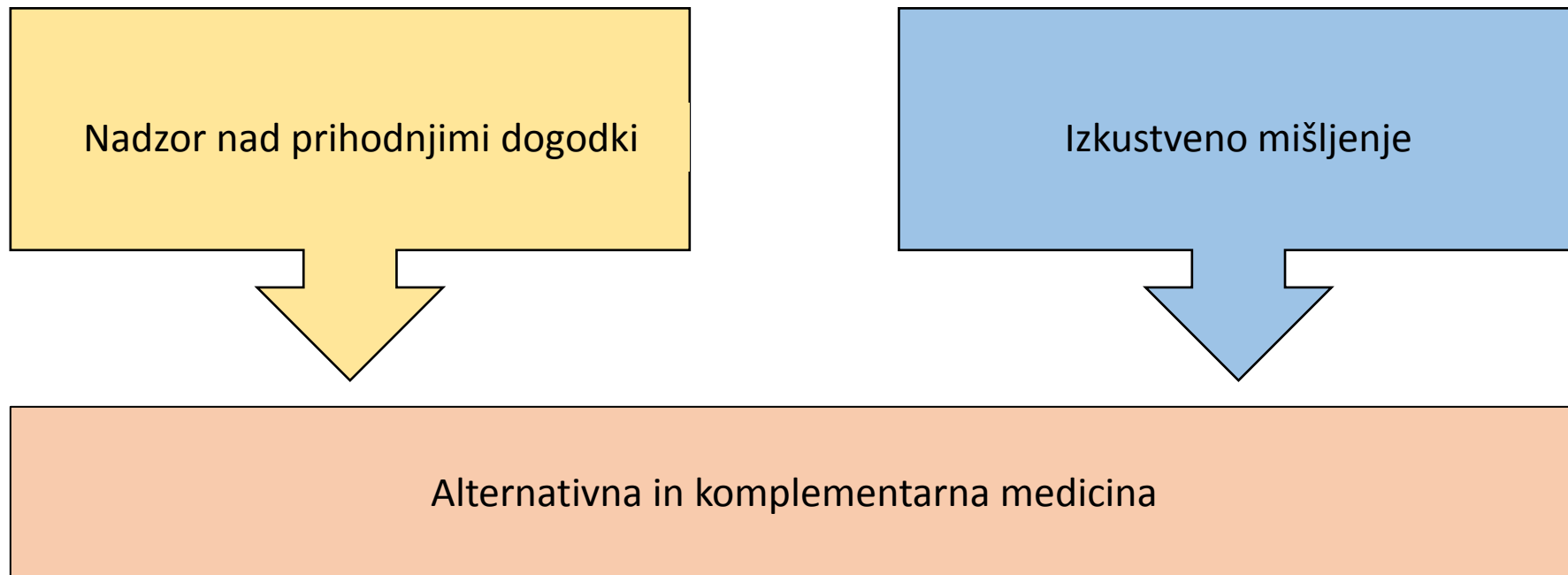
Optimizacija in iskanje pravilnega

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Konkretni model dejavnikov, ki poganjajo homeopatijo

Lindeman, 1998

Iskanje potrditev in zanemarjanje drugih možnosti

		<u>Passed Quiz?</u>	
		Yes	No
<u>Used Study Guide?</u>	Yes	27	2
	No	3	28

(a)

		<u>Passed Quiz?</u>	
		Yes	No
<u>Used Study Guide?</u>	Yes	8	12
	No	16	24

(b)

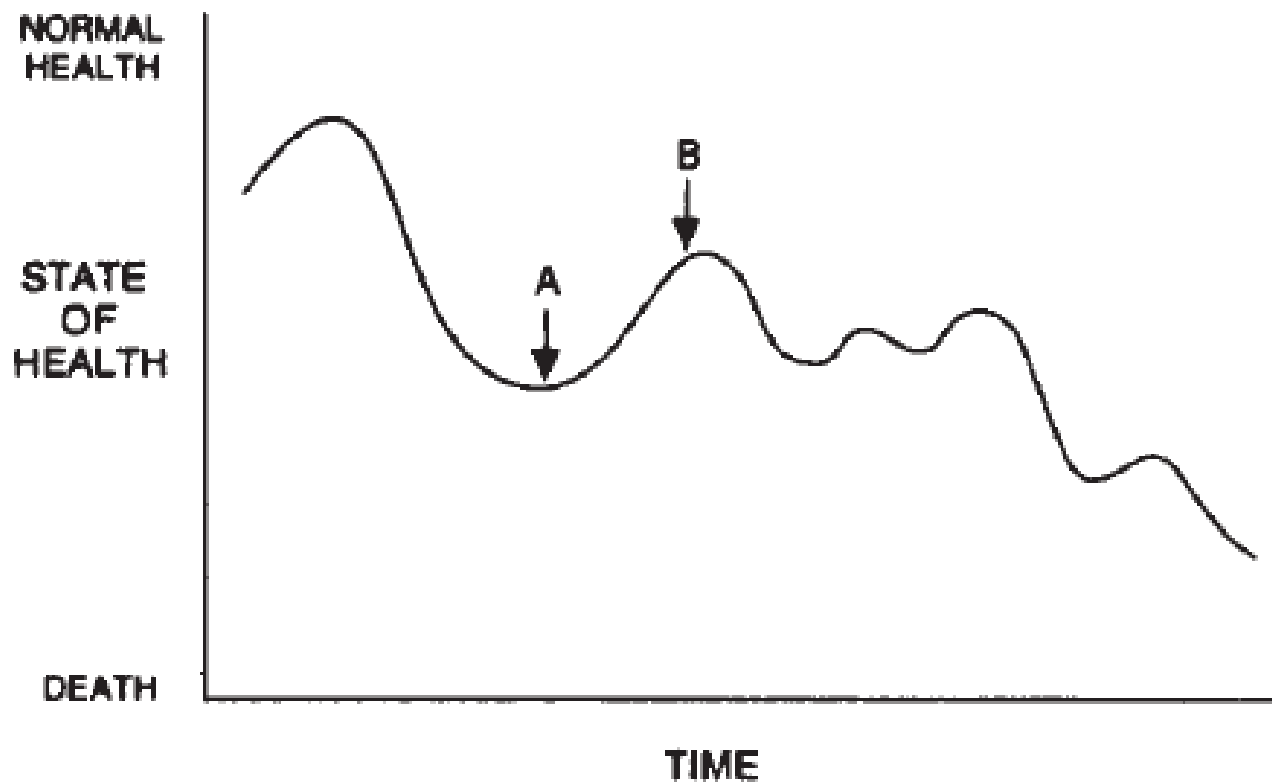
		<u>Passed Quiz?</u>	
		Yes	No
<u>Used Study Guide?</u>	Yes	8	24
	No	22	6

(c)

Vyse, 2013

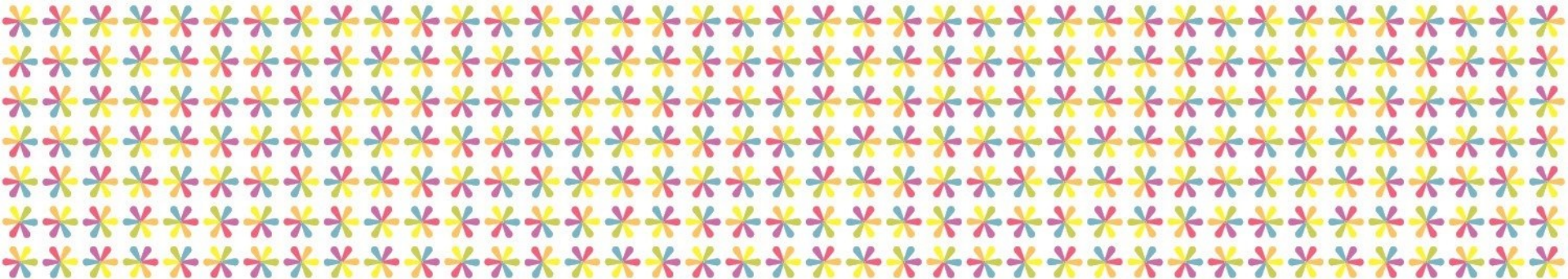

Slabo razumevanje variabilnosti

Vyse, 2013

Obstaja kak še bolj oprijemljiv dokaz?

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Možganski substrati/korelati teorije dveh sistemov

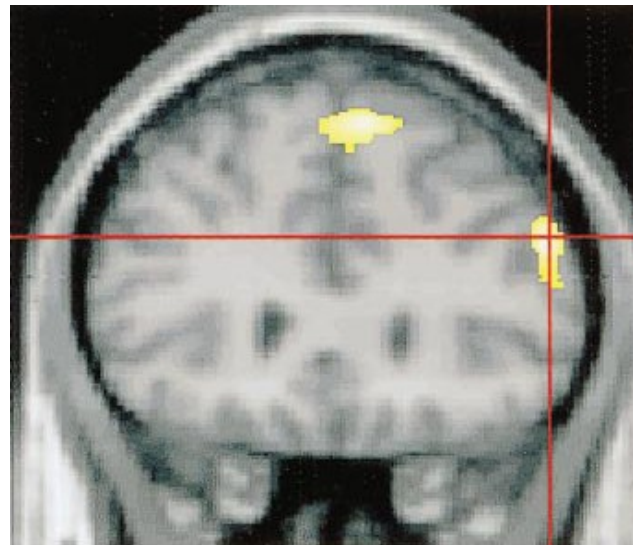
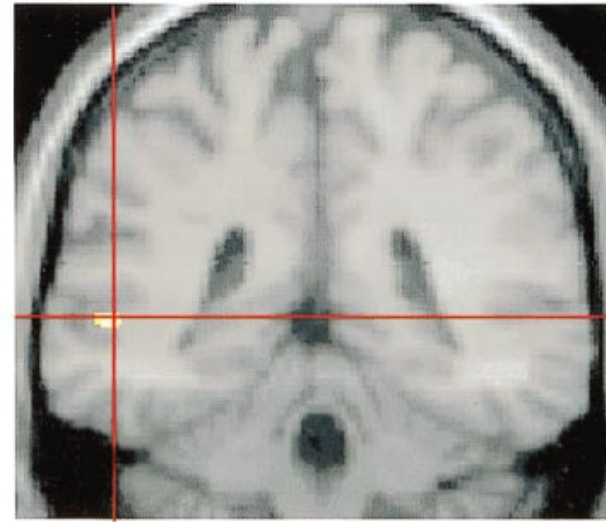
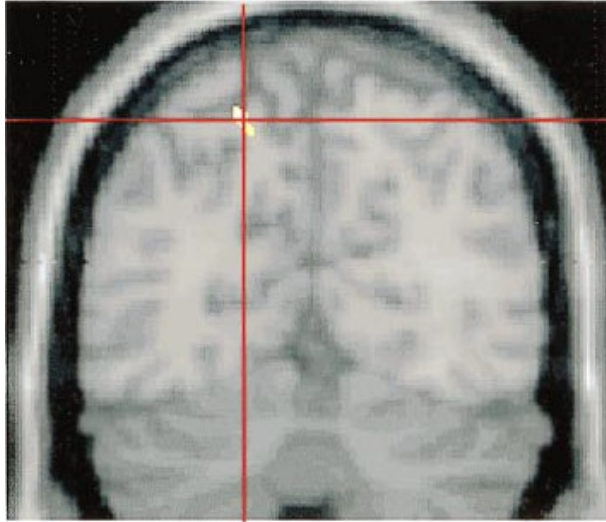
	Content		No-content
	Incongruent	Congruent	
Reasoning Condition	All pets are poodles All poodles are vicious All pets are vicious	All poodles are pets All pets have names All poodles have names	All P are B All B are C All P are C
Preparation Condition	All dogs are pets All poodles are dogs No napkins are white		All P are B All B are C No D are F
Low level Baseline	All dogs are pets All barbers are tailors No primates are Chimps		All P are B All X are Y No D are F

Goel, 2000

Možganski substrati/korelati teorije dveh sistemov

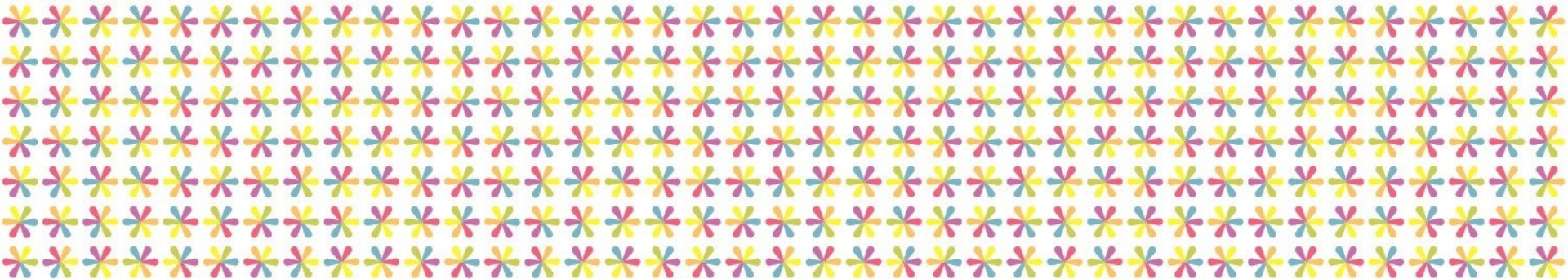

Goel, 2000

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Nekaj zaključnih misli

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Kaj je „kul“ na znanosti?

- ***Metoda za nadzor arogance. (Tavris & Aronson, 2007)***
- ***Recept za skromnost. (McFall, 1999)***
- ***Varovalka pred pristranostmi. (Lilienfeld, 2014)***

Zakaj se spleča v kurikulum vključevati psevdoznanost?

- ***Vzbudi zanimanje študentov.***
- ***Zlahka se uporabi komparativni pristop.***
- ***Prednosti znanosti izidejo same po sebi, ne kaže se kot vsemogočna in edina, ampak kot orodje za obrambo pred sistematičnimi napakami.***

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

